

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği

HATİCE KÜBRA UYGUR

Arş. Gör. | Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Özet: Mardin'in Midyat ilçesinde farklı din ve ırktan insanlar bir arada yaşayarak kültürel zenginlik sergilenmektedirler. Farklı din ve dile sahip yöre insanları ortak coğrafyayı ve kaderi paylaşmanın, sosyal ve ekonomik ilişkiler geliştirmenin de etkisiyle bir yaşam paydasında buluşmuşlardır. Bu durum birbirlerinden etkilenerek ya da birbirlerini etkileyerek bir yaşam alanı kurduklarının kanıtı olması açısından da önemlidir. Bu çalışmada çeşitli inanç ve kültürlerin bir arada yaşadığı Midyat'ta büyüsel pratikler kaynak kişi görüşmeleriyle değerlendirilecektir. Yaşamın her alanını etkilemeye yönelik yapılan bu uygulamalar, dinin getirdiği kısıtlamalara rağmen halk arasında yaygın bir şekilde devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: büyü, inanış, Midyat, Yezidilik

Hatice Kübra UYGUR

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

Science and Culture - Journal of International Cultural Studies
Bilim ve Kültür - Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi
Number / Sayı: 01, March / Mart, 2013: p. 153 - 166

Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism: Example of Midyat

HATICE KUBRA UYGUR

R.A. | Mardin Artuklu University, Faculty of Letters

Abstract: Living with people of different religions and races wealth of cultural exhibitions in Midyat, Mardin. Living with people of different belief and cultures searching with witness in this work.

Keywords: charm, belief, Midyat, Yezidism

154

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

Giriş

Yaşamın her alanında çeşitli işlevleriyle önemli etkilere sahip halk inanışları, uygulanış biçimleri bakımından insan eylemlerini olumlu ve olumsuz etkilemektedir. Bu inanmaların temelinde pek çok psikolojik sebep yatmaktadır. Bunların dışında dinlere ve inanışlara ait izler de inanışların şekillenmesinde ve sürekliliğinde önemli rol oynar. Psikolojik sebepler başta olmak üzere pek çok batıl inanışın etkisiyle yaşamın her alanını etkileyen büyüsel inanmalar ortaya çıkmıştır. İçinde yaşadığı toplumla gelişen ve değişen batıl inanışlar, psikolojik, sosyolojik, coğrafik, dinsel olaylar ve olgularla şekillenmektedir. Büyü, nazar, uğur, bereket, geçiş dönemi inanışları da halkın kendi içinde yarattığı neden-sonuç anlayışı içerisinde şekillenir. Halk kültürünün şekillenmesinde önemli rol oynayan bu adet ve inanışlar geçmişten günümüze varlığını sürdürmektedir.

Edgar Morin, batıl inançların ve büyüsel uygulamaların geçmişten günümüze varlığını sürdürebilmesi hakkında şöyle der: “İnsanoğlu hem bilgedir hem tuhaftır. İnsanca yaşaması için mantık kadar duyguya, bilim kadar efsaneye muhtaçtır.” (aktaran Köse ve Ayten, 2009:

44). Bu ihtiyaçlar insanlığın günümüze kadar okültist inanışları nasıl getirebildiğini bir anlamda açıklamaktadır. William James de Morin gibi inançların doğru oldukları için işe yaramadığını, işe yaradıkları için doğru olduklarını ifade etmiştir (aktaran Köse ve Ayten, 2009: 48). Günümüz insanı da bütün teknolojik gelişmelere ve ilerlemelere rağmen irrasyonel olan dünyayla bağlarından kurtulmak istemez. Pek çok duygu durumunun, sosyal ve psikolojik nedeninin sebep olduğu bu ihtiyaç, onu gerçek olandan uzaklaştırır, büyüsel olana yaklaştırır. Günümüz insanı da ilkel dönemdeki insanlar gibi kontrol edemedikleri ve sebeplerini bilemedikleri olaylar karşısında gerçek ve metafizik dünyadan objelere gizem ve güç atfederek büyü, sihir ve tılsım gibi batıl inançlara başvurumaktadırlar. Bu tür gizemli ve batıl inançlar bir anlamda halk inanışları arasında kendine zemin bulmaktadır. Farklı din ve dillerle beslenen, kültürlerin bir arada yaşadığı Midyat, bu yönüyle değerlendirilmeye uygun yörelerin başında gelmektedir. Midyat yöresinde farklı inançlardaki kaynak kişilerle yapılan görüşmeler çerçevesinde büyü, nazar, uğur-bereket ve geçiş dönemleri incelenecektir.

Din ve Büyüsel Uygulamalar

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

L. Levy Bruhl'a göre batıl inançlar, toplumun ortak inançlarının değişim geçirmiş halleridir. Bunlar telkin, taklit ve tavsiye yoluyla nesilden nesile geçerler (Köse, Ayten, 2009: 53). Bu durum çok kültürlü ve dinli bir yapıya sahip olan Midyat için de geçerlidir. İlahi dinlerin ve ilahi olmayan dinlerin, inançların bulunduğu noktada pek çok inanma ve ritüel gelenek aktarımı yoluyla, ihtiyaçlar doğrultusunda nesilden nesile aktarılmıştır. Bu aktarımlar tecrübelerle göre şekillenmiştir böylece büyüsel inanmalar içinde pek çok ritüeli de barındırmıştır. Günümüzde Yezidiliğin, Hıristiyanlığın ve Müslümanlığın geçmişte de Yahudiliğin, şemsiliğin, Zerdüştülüğün hüküm sürdüğü bölgede insanlar ortak duygular, korkular sonucu ortak uygulamalara yönelmişlerdir. Bilinmezliğe karşı duyulan güvensizlik, korku, çaresizlik, gerçek dünyada sahip olamadığına majik güçlerle sahip olma isteği, korunma isteği gibi duygularla dinler üstü bir alanda insanoğlunu buluşturmuştur. Büyüsel pratikler bir yandan dinden beslenirken bir yandan da onun yasaklarıyla hareket eder. Malinowski bilinmezliklerin kişioğlunu çok daha fazla büyüsel uygulamalara yönlendirdiğini söyler. Batıl inanmaların ve büyüsel uygulamaların geçmişte karşılaşılan problemlere neden ve çözüm bul-

mak için başvurulan bir yol olduğunu söyleyebiliriz. Ancak modern toplum, insanoğlunun birçok ihtiyacına cevap vermesine rağmen hangi inanca sahip olursa olsun sahip olamadığı ve sahip olmak istediklerine büyüsel uygulamalarla ulaşmaya çalışmayı sürdürmektedir.

Büyüsel inanmalar halk kültürünün şekillenmesinde önemli bir yere sahip olup pek çok ritüeli de barındırır. Özellikle korku ve çaresizlik gibi duygu durumları sonucunda kişioğlunun geleceği bilme, değiştirme ve geleceğe hakim olma, arzu ve isteklerinin gerçekleşmesi için her türlü yola başvurabilmeyi göze almaları sonucunda büyüsel inanmalar ve ritüellerin ortaya çıktığı düşünülmektedir. Sihir, efsun diye tarif edilen büyü, doğaüstü güçlerle ilişki kurularak yahut kendilerinde gizli güçler bulunduğuna inanılan bazı tabii nesnelere kullanılarak zararlı, yararlı veya koruma amaçlı bazı sonuçlar elde etmek için yapılmaktadır. Bazı olağanüstü sonuçlar elde etmek için yapılan büyüünün din dışı dua ve hareketlerle ruh üzerinde de etkili olduğu söylenmektedir (Köse, 2008:8).

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

Eski çağlardan beri birtakım nesnelere kullanılarak o alanda majik güçlere sahip olduğu düşünülen kişilere yaptırılan, zarar vermek veya yarar sağlamak amacıyla başvuru alan uygulamaların başında büyü gelmektedir. Büyüsel inanmaların temelinde “çaresizlik” ve “korkunun” yer aldığını söyleyebiliriz. İnsanoğlunun yaşam şartları teknolojik anlamda değişse bile bu inanışlar günümüz şartlarına uyum sağlayarak değişim ve dönüşümlerle halk arasında yaşamaya devam etmektedir.

Malinowski büyüünün “gücünü” şöyle tanımlar: “her yerde hüküm süren ve istediği ya da gerektiği her yere yayılan evrensel bir güç değildir. Büyü, tekil, özel bir kudret; türünde tek, yalnız insanın içinde bulunan, yalnız büyü sanatıyla serbest bırakılabilen, kendini sesiyle ifade eden ve ayinin uygulanması yoluyla aktarılan bir güçtür. İnsan onu, kendisine doğaya ilişkin alışılmış bilgileri aktaran sıradan olaylar aracılığıyla keşfedip öğrenemez” (Malinowski, 2000: 75-76). Taşdığı amaçlara göre farklı nitelikler ve farklı adlarla yaşamın içinde yer alan büyü; ak büyü, kara büyü, aktif büyü, pasif büyü, temas büyü, taklit büyü (analoji) olarak sınıflandırılmaktadır.

Ak büyü, kişinin ya da toplumun iyiliği amaçlanarak yapılan büyü çeşididir. Ak büyüde yapanın da yaptırılan kişinin de yararına sonuç elde edilir. Ak büyü, kuraklık, mal ve mülkün zarara uğraması, hastalık gibi felaketlere karşı, ayrıca loğusa kadınlara zarar verdiği düşünülen şeylere karşı çareler bulabilme ve onları önleme amaçlı da yapılır. Kara büyü, insanların hayatına, sağlığına, mal ve mülküne zarar vermek için yapılır; ak büyüün tam tersidir. Aktif büyüü yapan, tabiat olaylarını yönetim ve denetim altına alarak güçlü iradeyle onları dilediği gibi kullanabildiğini iddia eder. Pasif büyü genellikle savunma ve korunma amaçlı yapılan büyü türüdür. Kötü ve uğursuz şeylerin veya insanların zararlı etkilerinden korunması için yapılır. Bu büyü türüne muska, mavi nazar boncuğu ve göztaşını örnek olarak verebiliriz (Köse, 2008: 10-12). Taklit büyüünün esası, taklit yoluyla istenilen sonucu meydana getirme, benzer işlemlerle istenilen şeyi ya da olayı öne alma, böylece o olayın yakın bir gelecekte gerçekleşmesini zorlama denemesidir. Benzer benzeri yaratır ilkesinden yararlanılmış olur. Taklit büyüü işlemlerinde en çok görülen pratik yakma, kesme ve parçalamayla ilgili olanlardır. Bu büyü çeşidinde de en çok kullanılan malzeme de zararı ya da ölümü

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

istenilen kimsenin resmi, ağaçtan, çamurdan, sabundan veya balmumundan yapılmış figürüdür. Taklit büyüündeki yanlış çıkış noktası, esas ile benzeri birbirinden ayırmakta güçlük çeken ilkel düşüncedir (Örnek 1971: 141- 143). Temas büyüünde bir zamanlar birbirlerine bağlı olan parçaların hatta sonradan birbirlerinden tamamen ayrılmış olsalar bile birindeki değişiklik, ötekini de etkileyen sempatik bir bağlantı içindedir. Parça bütüne aittir, ilkesi parçaya sahip olanın, bütüne de sahip olacağı düşüncesini doğurur. Buna göre birinin saçına sahip olan ya da tırnak, kirpik, elbise parçası, diş, pislik, idrar vb. şeylerini elde eden kimse, söz konusu olanın üzerinde olumlu ya da olumsuz büyüsel bir etki gücüne sahip demektir (Erginer 2006:53).

İslam dini gelmeden önce cahiliye Arapları arasında cincilik, kehanet, fal okları, yıldızlara bakmak, küçük kareler çizip içlerine harf ve sayı yazmak, düğüm atmak ve üfleme gibi yollarla büyü ve sihir yapmak yaygındı. İslamiyet ile birlikte büyücülük büyük günahlardan sayılmış, Kur'an ve hadislerde büyü ve büyücülük açık ve kesin bir şekilde yasaklanmıştır (Köse, 2008: 20). Çünkü İslamiyet büyü, niyete bakmaksızın Allah'a şirk koşmak olarak yorumlar. İs-

lamiyet'e göre büyü, yedi büyük günahın biridir. Kur'an-ı Kerim'de büyü yapanın ve yaptıranın şirk koşacağı, büyücülerin de iflah olamayacağı açıkça belirtilmiştir. İncil'de sihir ve büyü ile ilgili konular çok az geçmekle birlik de, cin ve cinlerle muhatap olma konuları çokça geçer ve neredeyse bütün hastalıkların kaynağı olarak cinler gösterilir (Köse, 2008: 21-22). Kötü ruhlardan korunmak için mutlak surette dua okunması gerekir. Kötü ruhların insanlarla sürekli olarak meşgul olduğu, onlarla uğraştığı, onlara zarar verdiği düşüncesine rağmen İncil, kötü ruhlardan korunmak için kutsal kitaptan dualar okumayı öğütler. Büyüsel uygulamalar din adamları tarafından günah olarak görülür. Kur'anda olduğu gibi İncil'de büyü, dinden çıkma, şirk koşma kadar büyük bir günah olmasa da Hıristiyanlık ve Yezidilikte de kişiye zarar verme amacı taşıyan büyüsel uygulamalar doğru bulunmamaktadır. Özellikle Yezidilikte kişinin yararına olduğu düşünülen uygulamaların bir sakıncası olmadığı görüşü hâkimdir. Kişioğlunun hayat karşısındaki zayıflıkları, çaresizlikleri, korkuları ve umutsuzlukları, hangi dinden hangi inançtan olursa olsun büyüye ve büyüsel işlemlere başvurmasına engel ol(a)mamaktadır.

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

Midyat Yöresinde Büyüsel Uygulamalar

Çalışmamıza konu olan Midyat yöresinde, farklı kültürlerin bir arada yaşamasından dolayı ortaya çıkan büyüsel işlemlerde dinler arası etkileşim açıkça hissedilse de yörede yaşayan Müslüman, Hıristiyan ve Yezidilerin dini açıdan büyüye bakış açısı, yapılmasının ve yaptırılmasının günah olduğu yönündedir. Yörede çok çeşitli sebeplerden dolayı büyüye ve büyüsel işlemlere başvurulur. Kısmet açmak, hastalıktan kurtulmak, kişiyi evine bağlamak, karı kocanın arasını açmak veya düzeltmek, nazardan korunmak gibi sebepler bunlar arasında sayılabilir. Her ne sebeple olursa olsun birine zarar vermek amacıyla yapılan bu tür uygulamalar hiçbir dinde kabul görmemektedir. Genel olarak bütün dinlerde gelecekte haber verenlerin bilgisine başvurulması, sihir yoluyla sevdiğini bağlama, sevenleri ayırma, kişiye zarar verme gibi uygulamalar yasaklanmasına rağmen, kişioglunun hırsları, arzuları ve geleceğe hükmetme istekleri bu tür okülistik inançların geçmişten günümüze varlık göstermesini nedenidir.

Midyat yöresinde bilinen büyülerden bazıları şunlardır: Eşek Dili Büyüsü: Sevdiği kişiyi kendine

bağlama büyü; Kaşık Büyüsü: Sevenlerin ayrılması için kaşıklar ters bırakılır; Katır Tırnağı Büyüsü: Bağlama büyü; Nal Büyüsü: Ayrılık için yaptırılır; Papaz Büyüsü: Yörede Papazların yaptığına inanılan büyülerdir; Sabun Büyüsü: Sabun eridikçe büyü yapılan kişinin de günden güne eridiğine inanılır. Kişinin ölümüne sebep olduğuna inanılan bir büyü; Saç Büyüsü: Sevenlerin ayrılması için yapılır (Uygur, 2008: 111-112). Saç büyü örneğinde olduğu gibi “Büyüden korunmak veya etkisinden kurtulmak için benzeri bir güçten yararlanmak gerekir. Bu inancın temelinde, parçasına uygulanacak büyüün bütüne, benzerine uygulandığında ise orijinaline uygulanmış olacağına inanılır. Büyülenecek kişiden alınan saç, tırnak gibi parçalar kullandığı eşyaya yapılan büyü kişiyi etkileyecektir. Orijinali taklit etme benzer bir olgu ya da nesnedeki büyü için yapılır. Yağmur yağdırmak için bedenine yeşillikler koymuş birinin üzerine su dökmek, düşmanın hastalanması ya da ölmesi istendiğinde balmumundan tasviri yapıp ateşe yaklaştırılması ya da kalbini olduğu yere iğne batırılması, hedef kişiyi özdeşleştiği karşıtıyla etkilemek de bir büyüleme yöntemidir (And 2006:7-8).

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

Midyat yöresinde büyüden korunma için alınan tedbirlerden bazıları şunlardır: Deniz veya nehir üzerinden geçilirse büyü bozulur. Balık başı veya leylek pisliğinin yakılması ile büyüün bozulacağına inanılır. Büyü korkusu ile sabun alınıp verilmez. Büyü yapılmasından korkulduğu için imam nikâhı yapıldığı zaman gizli yapılır. Evliliğe karşı gelenler, nikâhın yapıldığı zamanı bilirlerse; ip bağlayarak, örgü öreerek, ellerini kapatarak evlenecek kişileri bağlayabilecekleri düşünüldüğünden imam nikâhı pek duyurulmaz (Uygun 2008: 111).

Günümüzde varlığını sürdüren büyüsel uygulamalar kaynağını farklı inanç sistemlerinden almıştır. Çok kültürlü toplumlarda bu etkileşim fazla olduğundan inançların ve uygulamaların kaynağının hangi inançtan beslendiğini söylemekte zorlanabiliriz. Birçok farklı din ve dilin bir arada yaşadığı Midyat'ta çok sayıda batıl inanış vardır ve bu inanışların birçoğunda büyüsel pratikler uygulanmaktadır. İnsanoğlunun çaresizliğinin ürünü olan büyü, uygulanması zorunlu ritüelleri olan bir pratikler bütünüdür. Bu uygulamanın içindeki; 3, 5 7, 40...vb. formel sayılar, kırmızı, mavi, beyaz, yeşil gibi özel renkler, Çarşamba, cumartesi, pazar gibi özel günler büyüsel işlemin ol-

mazsa olmazlarından. Ayrıca büyüsel işlemin bir diğer önemli ve olmazsa olmaz kuralı "mutlak inanç"tır. Yapılan işleme ve sonuçta duyulan inanç, büyüsel işlemin başarısını da beraberinde getirmektedir. İnanarak ve mutlak bir itaatle yerine getirilmeyen büyüsel işlemlerin başarısızlıkla sonuçlandığına inanılır. Büyüye olan mutlak inancı örneklemesi açısından Midyat yöresinde yaptığımız derlemedeki şu örneği verebiliriz: çocuğu olmayan bir çiftin hocaya gittikleri, yapılan muska sonucu ikiz çocukları olmaya başladığı anlatılır. Çift daha sonra tekrar hocaya gelerek büyüün bozulmasını ister (M.T ile 20/08/2012 tarihinde Midyat'ta yapılan görüşme). Bebeklerin ikiz olmasının sebebi ise hocanın muskaya çift çekirdek koymasına yorumlanır. Hoca çekirdeklerden birini çıkarınca çiftin artık tek çocuk sahibi olduğu söylenir. Hocanın muskaya koyduğu çift çekirdek teması büyüünün bir ilkesi olup büyüye olan mutlak inançla da birleşince çocuk sahibi olmayan çiftin bu büyüsel uygulamayla çocuk sahibi olması büyü ile çocuk sahibi olabileceği düşüncesini yaygınlaştırmaktadır.

Yöre halkı özellikle büyüden bahsederken kendi hikayelerini değil, bir yakınlarının ya da komşularının hikâyelerini anlatmışlar-

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

dır. Anlatılan hikayelerin sadece yakınların veya komşuların değil, kendi hikayelerinin de olduğu düşünölmektedir. Bu durum dinin büyüye bakış açısının olumsuzlğundan kaynaklanmaktadır. Çünkü gerçek bir Müslöman'ın, Hıristiyan'ın veya Yezidinin büyüye, büyüsel işleme ihtiyaç duyma düşöncesi kişilerin kendi yaşadıklarını anlatmasına engeldir. Din gerçek inanların her türlü ihtiyacını karşılar. Ancak bu düşünce bile yaşamla iç içe geçmiş büyüsel işlemlerin hayatın bir parçası olmasına engel olamamıştır. Okunan duaların belli sayılarda, günlerde, özel mekanlarda olması gibi sayısı artırılabilcek pek çok uygulama da büyüsel işlemin kalıntılarının dinin içinde yerini almasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Dini inanış ve büyüsel uygulamaların yoğun olarak iç içe geçtiğı en bilinenlerinden biri nazar inanışdır. Midyat yöresindeki bütün dini inanışlarda nazara inanılır ve nazar değmesinden korkulur. Yöredeki nazarla ilgili büyüsel uygulamalardan bazıları şunlardır: Kötü göze karşı çocukları korumak için göz şeklindeki, özellikle mavi renkli nazarlıklar takılır. Nefesi kuvvetli olduğı düşünölen hocalara okutulur. Muskalar yazdırılır. Çocukların yataklarına veya beşiklerine Maşallahlar, nazarlıklar, muskalar bırakılır. Yaşlı kimselere mensubu oldukları dine göre

nazar duası okutulur. Nazar duası okunurken, nazarın değdiği kimse esner. Bu da nazar değdiğinin belirtisidir. 41 çörek otu toplanıp omuza asılır. Koçboynuzu, at başı, at nalı duvara asılır. Üzerlik tohumu ipe geçirilerek asılır. Bunların dışında üzerlik tohumu, sarımsak kabuğı, keçi kılından birkaç tel ateş kuru üzerine konularak tütsü yapılır. Evin içinde dumanı gezdirilir. Bu tütsünün de nazardan koruyacağına inanılır. At başı evlerin damlarına nazar değmesin diye bırakılırdı. Kişiyeye nazar değmemesi ve kötölüklerden korunmak için kurşun döktürölür. İnşaatlarda binanın üzerindeki nazar dağılsın diye ev sahipleri ölmüş hayvan başlarını binanın damına bırakırlarmış, Yezidi inanışında göz tutması olarak adlandırılan nazar için Yezidi din büyüklerinin yaptığı muskalar taşınır. Hayvanlar da nazar değdiğine inanıldığı için onlara da muska yaptırılır. Süryanilerde de nazar inancı vardır. Nazardan korunmak için; Meryem Ana resmi, haç, nal, mavi boncuk, dualar... vb. eşyalar kişilerin yanında bulunur. Süryani inanışına göre haç, kötü ruhların ve gözlerin önleyicisidir. Bilinçli olarak takılan haç, nazarı önler. Düğünlerde nazar ve şerrin kırılması için gelin evinden çıkarken bardak kırar. Damat evine girmeden önce de gelin testi kırar. Midyat yöresinde nazar değdirdiğı

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

düşünülen kimselerin adları bir kâğıda yazılır. Kâğıttaki isimler temas büyüündeki gibi iğne ile delinir. Daha sonra kâğıt harmal (üzerlik tohumu) ile birlikte yakılarak eve veya kişiye tütsü yapılır (Uygur, 2008: 109-110).

Yörede nazar inancı üç dinin mensupları tarafından da kabul edilir. Kötü gözün kişiyi etkilediğine, manyetik alan oluşturması sonucunda zarar verdiğine inanılır. Ancak yine hangi dinden olursa olsun gerçek bir inananı kötü güçlerin etkilemeyeceğine inanılır. Dindar bir kişi mensubu olduğu dinin gereklerini yerine getireceği için nazar, büyü gibi olumsuzlukların kişileri etkileyemeyeceği düşüncesi yaygındır. Haç takan bir Hıristiyan'a, dualarını okuyan bir Müslüman'a nazar değmeyeceği düşünülür. Dinlere göre edilen dualar, farklı olmasına rağmen nazara karşı alınan tedbirler de içinde pek çok büyüsel işlemi barındırmaktadır. At nalı, mavi boncuk, kurşun döktürme... vb. gibi âdet ve inanmalar bunlardan bazılarıdır. Bu inanmaların özellikle yaşlı kimselelere ait olduğu, gençlerin bunlara inanmadıkları ancak yine de uygulamaya devam ettikleri gözlenmiştir.

Dini kaideler bir dinden ötekine geçmez ancak hurafeler dinler

arasında hızla yayılır (İnan, 1976:203). Anadolu'da ve özelde Midyat'ta İslamiyet'in kabulünden sonra da nazar, uğur ve bereket inanışlarının izlerinin sürdüğü anlaşılmaktadır. Midyat yöresinde uğur ve bereketle ilgili inanmalardan bazıları şunlardır: Evin girişine, mutfak kapısına bereket duaları asılır. Sabah erken saatlerde kalkarak kapı açmanın eve bereket getirileceğine inanılır. Evde sirke ve çörek otu (Habett-il Baraki) bulundurmamak evin bereketini artırır. İkili yetişen meyveler (salatalık, kiraz gibi) bereket olsun diye tarlaya atılır. Birinden yumurta ödünç alındığında mutlaka verilir. Çünkü yumurta çocuğa denk görülür. 'Bayza bi veledi' sözü ile alınan yumurtanın geri verilmesi yine evin bereketinin kaçmaması içindir. Yezidiler uğur bereket için yağmur duasına çıkar. Süryanilerde uğur, bereket ve beklentiler için kırmızı- beyaz iplerden yüzükler bilezikler yapılır. Tarlalardaki ağaçlara asılır. Buna Süryanice 'Sibora' denilir. Yezidilerde Basımbar olarak bilinen bu âdet yöre halkının geneline ait bir inanış olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğer biri büyü amaçlı herhangi bir eve ölü toprağından serperse o evde bereket olmazmış (Uygur, 2008: 112-114).

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

Midyat halk kültüründe uğur ve bereket ile ilgili büyüsel uygulamalar malın mülkün artmasına yöneliktir. Uğursuzluk ve bereketsizlik ise malın mülkün azalmasından, kaybedilmesinden duyulan korkunun sonucunda ortaya çıkan uygulamaların sonucudur. Bu işlem ve uygulamalar içinde eski dinin izlerini, büyüsel pratikleri ve dini uygulamaları bulmak mümkündür. İnsanoğlunun önemli dönemlerinden biri olan geçiş dönemlerinde pek çok büyüsel uygulamaya rastlanmaktadır. Çünkü geçiş dönemleri kişinin ruhsal ve bedensel olarak en savunmasız dönemidir. Geçiş dönemleri, doğum, evlilik, ölüm gibi kişinin hayatındaki dönüm noktalarıdır. Doğum döneminde yapılan büyüsel uygulamalardan bazıları şunlardır: bebeğin güzel ve beyaz olması için hamile kadına fırında pişirilen ayva yedirilmesi, kısırılığı gidermek için ziyaretlere gitme, saman otu ve ebegümeci kaynatılır. Zembil üzerine konular. Daha sonra üzerine çarşaf örtülerek oturulur, ardından bazı ritüeller eşliğinde yıkanılır. Bağlardan toplanan adaçayı ile de banyo yapılır. Kısır olduğu düşünülen bir kadının üzerinde 'Kırk' olduğu inancı vardır. Kırkının çözülmesi için mum eritilir, kadının üzerine çarşaf örtülür. Eritilen mum, bir tas suyun üzerine boşaltılır. Daha sonra su ve balmumu

bir ölünün mezarına dökülür. 7 yatacının üstünden geçerek ve yatacının toprağından da getirilerek toprak ısıtılır. Bu su ile de banyo yapılırsa hamile kalınacağına inanılır. Hocaya muska yazdırılır. Kırkı kesilen bir kadın, silahla vurulmuş birinin mezarının etrafında gezdirilir. Mezardan getirilen toprak ile de banyo yaptırılırsa bebek doğurabilirmiş. Bir tasa un doldurulur. Ömrü uzun, bahtı beyaz olsun ve Allah kaza bela vermesin diye üstüne tek sayılarla (3, 5, 7) yumurta bırakılarak dağıtılır. Gümüş veya akikten bir kolye yaptırılır, içine muskalar yerleştirilir. Böylece bebeğin rızkının bol, geleceğinin aydınlık olacağına inanılır. Anne ve bebeği kırkından çıkarılır. Anne kırk tas su ile yıkanır, kırkından çıktığı herkese ilan edilir. Birlikte gezmeye giderler. Gittikleri ilk ev onlara mutlaka hediye verir. Genellikle şeker ve yumurta verilir. Bebek beyaz bahtlı olsun, bahtı açık olsun denir. Yezidilerde doğum yapmış kadının kırkının çözülmesi için loğusa kırk ayrı kovadan suyla, yıkanır. Yezidilerde kırkı çıkmamış iki kadının birbiri ile konuşmaması gerekir. Süryanilerde de yeni doğum yapmış ve kırkı çıkmamış iki kadın birbiri ile konuşmaz. Ay tutulması sırasında dışarıya ipek mendil bırakılır. O mendil hastalanan çocuklarda kullanılır. Aydaş çocuğun böylece iyi-

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

leşeceğine inanılır. Müslümanlarda da aydaş çocuğun alınına bir karışım haç şeklinde sürülür. Çocuk hastalandığı zaman gözleri şaşılacağı zaman, rengi solduğu zaman (vık'a bil kamar) Ay'dan düştü denir. Bu durumda olan çocuk hocaya götürülür. Yasin süresinden ayet okunur. Sonra çocuk su serperek irkilttirilir ve soba isinden alınına (+) işaretin yapılır. Güneş doğuncaya kadar çocuk öpülmez. Böylece çocuğun iyileşeceğine inanılır. Konuşamayan çocuğun ağzına, dayısının ayakkabısının tabanı ile vurulursa konuşacağına inanılır. Yezidilerde konuşamayan çocuklar, yöredeki Meyraf ziyaretine götürülür. Türbenin kubbesine yarım metre uzunluğunda kumaş bağlanır ve burada kurban kesilir. Süryanilerde, çocuklara kilise anahtarı verilir. Midyat'ta özellikle Aynverd köyündeki Mor Hadbşabo kilisesinin anahtarı konuşamayan çocuğun ağzına konur. Mhallemilerde de kilisenin iyileştirici gücüne olan inanç vardır. Belli başlı kiliselerin belli hastalıklara iyi geldiğine inanılmaktadır. Gelin eve girerken başının üzerinde tandır ekmeği kırılır, Kur'an-ı Kerim 3 defa açılır kapatılır. Eve girmeden önce eline verilen içi şekerlemeler ve bozuk para dolu olan testi kırar. Bunun nedeni kötülüklerin dağılması ve çocukları sevin-dirmektir. Bu arada damat, gelinin

gelişini damdan izler, çocuklara bozuk para ve şeker atar. Süryanilerde de gelin, kapının önüne getirildiğinde ateş yakılır. Şeytanları kovmak için, üç defa etrafında dönülür. Daha sonra testi kırılır, Kut-sal Kitap etrafında üç defa dönülür. Midyat yöresinde ölenin eşyalarının dağıtılması yardım amaçlı görünse de aslında büyüsel bir işlemdir. Vefat edenin eşyalarının yıkayıp ihtiyaç sahiplerine verilmesi ile kişinin ruhunun oradan uzaklaşmasını sağlayacağı düşünülür (Uygur, 2008: 23-88).

SONUÇ

Midyat halk kültürü farklı dinlerden beslenmesine rağmen dinler üstü bir ortak kültür oluşturabilmiştir. Ortak olan bu kültür kaynakları aynı zamanda yöreye özgü inanışların da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yöre insanının gündelik yaşamını şekillendiren inanışlar ve pratikler, Midyat Halk Kültürünü oluşturmaktadır. Bu çalışmada Midyat yöresinde inanışların şekillenmesinde büyüsel uygulamaların etkisi ve İslamiyet'in, Hıristiyanlığın ve Yezidiliğin etkileşimi araştırılmıştır.

Kaynak Kişiler

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

A. A. : 34 yaşında, üniversite mezunu, Estel

A. Y. : 65 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel

A. G. : 33 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Midyat

A. G. : 34 yaşında, Melfono, Midyat

B. G. : 14 yaşında, öğrenci, Midyat

C. A. : 64 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel

C. A. : 38 yaşında, lise mezunu, memur, Estel

E. A. : 68 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf, Güven köyü

E. Ü. : 72 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel

F. D. : 52 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel

G. S. : 77 yaşında, lise mezunu, telkari ustası, Midyat

H. A. : 75 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel

H. M. : 78 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel

M. D. : 78 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel

M. İ. : 23 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Midyat

M. S. : 39 yaşında, ilkokul mezunu, se-merci, Estel

M. S. : 80 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel

M. Y. : 61 yaşında, lise mezunu, ebe, Estel

M. T. : 40 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel

M. A. : 54 yaşında, üniversite mezunu, öğretmen, Estel

N. D. : 45 yaşında, lise mezunu, banka emeklisi, Estel

S. G. : 60 yaşında, okuryazarlığı yok, Taşköy (Arbo)

S. A. : 43 yaşında, üniversite mezunu, Estel

S. D. : 80 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Estel

Ş. Y. : 50 yaşında, lise mezunu, ebe, Estel

Ş. A. : 76 yaşında, ilkokul mezunu, inşaat ustası, Estel

Y. U. : 57 yaşında, lise mezunu, şarap ustası, Midyat

Z. A. : 80 yaşında, okuryazarlığı yok, esnaf, Estel

Z. K. : 75 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel

İslam, Hıristiyanlık ve Yezidilik İnançları Perspektifinde Büyüsel Pratikler: Midyat Örneği (Charming with Perspective of Islam, Christianity and Yezidism : Example of Midyat)

Z. A. : 67 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Güven köyü

Z. D. : 29 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel

Z. D. : 34 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Estel

Z. D. : 45 yaşında, lise mezunu, banka emeklisi, Estel

Z. A. : 75 Yaşında, okuryazarlığı yok, Taşköy (Arbo)

Kaynakça

ARTUN, Erman (2005), *Türk Halkbilimi, Kitabevi Yayınları, İstanbul.*

ÇIBLAK, Nilgün, “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”,

Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), sy.15, 2004, 103-125.

DUVARCI, Ayşe (2005), “Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar”*Bilig, Sayı 32, (125-144).*

ERGİNER, Gündüz (2006), *Elementerifş Anadolu’da büyü ve İnanışlar, YKY Yayınları, İstanbul.*

İNAN, Abdülkadir (1976), *Eski Türk Dini Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.*

KÖSE, Ali, AYTEN Ali (2009), “Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine

Psikososyolojik Bir Analiz”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IX, sayı 3.

KÖSE, Ali (2008), *Kelam İlmi Açısından Yerli ve Yabancı Turistlerin Okülistik İnançlara Yaklaşımın Değerlendirilmesi (Uludağ Sarıalan Bölgesi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sakarya.*

KUTLU, M. (2006), “Halkbilim Araştırmalarında Yeni Bir Yaklaşım: Etnofotografi” VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi (27 Haziran–1 Temmuz 2006) Gaziantep/Türkiye.

MALINOWSKI, Bronislaw (2000), *Büyü, Bilim ve Din, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.*

REYHAN, Esmâ (2008), *Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük, Akademik Bakış, C: 2, S: 3*

ÖRNEK, Sedat Veyis (1971), *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Gerçek Yayınevi, İstanbul.*

YILMAZ, M. Ali (2008), “Kazaklarda Batıl İnanışlar”, *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt17, Sayı3, s. 417- 430.*

UYGUR, H. Kübra (2008), “Midyat Halk Kültürü Monografisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.*

ÜNAL, Mustafa (2006), “Türk Medyasının Halk İnanışlarına Bakışı”, *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), sy.16, 2004, 44-67.*